

Státní podporování výchovy učednické.

Mají-li snahy za povznesením drobné výroby řemeslnické skutečně potkat se s výsledkem, musí počítí se s reformou od kořene, od učednictva, třeba ovšem nelze samy sobě ponechávat živly, které již v řemesle jsou prakticky činny.

Nedávno psala »Naše Doba« (str. 650): »Podivno! Je tolik inspektorů pro školy obecné, střední a odborné, jsou dozorci nad továrnami, nad lesy a nad doly, ale celá odborná i mravní výchova statisíců dorostu živnostenského ponechává se úplně bez kontroly svědomitosti a solidnosti jednotlivého mistra, jehož kvalifikaci ani odbornou ani didaktickou nikdo nezkoumá a nad jehož výchovnou činností nikdo dozoru nevede. A ještě hůře, že každý jest přesvědčen, že skoro ve většině dílen mistrovských učeň vlastně ničemu kloudně se nepřiučí, že fyzické sily jeho do krajnosti jsou využitkovávány, že rok co rok vrhány jsou v praktický život řemeslnický jinoši fysicky oslabení, odborně nevycvičení a mravně porušení, a že všechno to jakoby se mlčky schvalovalo a pokládalo za zlo přirozené a v zájmu nynějšího samostatného řemeslnictva nezbytné, aniž komu připadne na mysl, jaký že to bude z takto vychovaných generací pověstný »střední stav živnostenský«, jehož zachování je v eminentním interesu státu, národa atd.«

I samo řemeslnictvo naříká na nedostatečný výcvik dorostu. Příčiny shledávají se v tom, že jednak věnují se řemeslu často jen jinoši duševně méně nadaní a špatně ve škole prospívající (*nebudeš-li se učit, půjdeš na řemeslo!*) anebo že rodiče nemajetní, nemohouce platiti za vyučení mistru rádnému, musejí chlapce třebas duševně dobře nadaného dátí do učení živnostníku ktereřémukoliv; s druhé strany však, že jinoch u leckterého mistra bývá cvičen nikoli všeestranně v celém oboru řemesla, nýbrž jen v jistých ne-patrnych zručnostech, ku kterým ho pak mistr skoro výhradně užívá, tak že učeň opouští mistra nebyv ani zcela vyučen a jsa vlastně jen podavačem a pomahačem. I po mravní stránce jsou stesky, že četní mistři o kázeň a mravnost svých učedníků pramálo se starají.

Tyto zkušenosti vedly dokonce k požadavku, aby výcvik učňů byl mistrům vůbec odňat a svěřen školám odborným, jelikož dílny mistrovské prý za dnešní dělené práce, odvislosti mistrů od skladů atd. vůbec nejsou způsobily, dorost řemeslnický všeestranně vycvičiti a vzdělati. Avšak tomu brání leckteré překážky; pro mnohé živnosti vůbec není možným vzdělávání ve škole odborné, jinde vyžadovalo by nesmrněho nákladu školního, v mnoha oborech škola vůbec není s to nahraditi učení u mistra, je-li toto rádně vykonáváno.

Proto zákonodárství i správa hledí učení u mistra nikoliv odstraniti, nýbrž jen zdokonaliti a vady jeho zameziti a učení v dílně po případě školou, kurzy a pod. doplniti.

I u nás vždy více se uznává potřeba působiti na výcvik a výchovu dorostu řemeslnického. Ode dávna zřizují se pokračovací školy, nyní organizuje se pořádání výstav prací učednických, živnostenský řád dopouští zavedení obligatorních zkoušek učednických, k napravě poměrů v ubytování a stravování učňů mají být podporovány učednické útulny, a konečně má i samo učení v dílně podrobeno býtí úpravě a kontrole státu a vůbec dozoru veřejných činitelů, začež se mistrovi dostane podpora za každého učně rádně vyučeného.

Promluvíme dnes o tomto posledním způsobu, jímž veřejná správa zasahuje v poměry živnostenské, zamýšlejíc nadaným, třebas nemajetným chlapcům umožnití spořádané a úcelné učení a zároveň zajistiti dovedným, způsobilým a svědomitým mistrům, aby své povinnosti k učňům plně dostáti mohli, dostatečnou náhradu z prostředků veřejných.

Již v roce 1884 povolil badenský sněm k podnětu řemeslnického spolku v Mannheimu dotaci 10.000 M. na prozkoumání poměrů maloživnostenských a návrhů na jich zvelebení. Z tohoto jednání vyšel návrh, aby se poskytl státní příspěvek mistrům, kteří se za jistých podmínek zaváží, učně systematicky vyučovati. Vláda badenská v rozpočtu na r. 1888 a 1889

určila obnosy po 5000 M. k subvencování mistrů učebních, což od té doby každoročně opakovala. Pokus skončil nepopíratelným úspěchem; koncem r. 1892 bylo v subvencovaném učení 134 učňů ze 23 živností v 122 dílnách, s učni již propuštěnými bylo jich na státní útraty cvičeno celkem na 180.

V touž dobu ujalo se věci i Švýcarsko. Švýcarský spolek živnostenský usnesl se r. 1894 věnovati pro subvencování dílen cvičných v r. 1895—1897 pokusmo úvěr 2000 fr. ročně. Organisace podobna jest badenské.

V poslední době byly též vládě virtemberské v rozpočtu na r. 1897/99 povoleny finanční prostředky k poskytování příspěvků mistrům, kteří se zaváží pečovati o rádný výcvik učně, o jeho fysické, duševní a mravní prospívání. Nařízením krále, ústředního úřadu pro živnosti a obchod ze dne 5. března 1898 byla pak vyhlášena základní pravidla pro učednické dílny ve Virtembersku, obsahující podmínky, za kterých mistrům řemeslnickým státní příspěvky mohou být poskytnuty.

Vzhledem k zajímavosti těchto předpisů zmírníme se o nich zevrubněji. Rozumí se tu především, že osobní i obchodní poměry dotčeného řemeslníka musejí poskytovati záruku, že chce a doveče plně dostáti povinnostem, jež na sebe běže. Před udělením subvence se tudíž zkoumá, zdali se uchazeč již jako dovedný řemeslník osvědčil, zdali vedle obsáhlé znalosti odborné má též způsobilost učně v potřebných zručnostech úcelně vycvičiti, zdali sám činně řídí svou dílnu a zdali také dílna jeho jest dokonale zařízena. Mistru může však ve zvláštních případech povolen být příspěvek, z něhož si moderní stroje a nástroje mohou opatřiti.

Avšak i za učně do takovýchto subvenčovaných dílen přijímají se jen takoví jinoši, kteří rádně ze školy byli propuštěni a mají duševní i tělesné vlastnosti k dotčenému řemeslu potřebné. Učební doba musí trvat zpravidla 3 léta, připouští se však pro jednotlivé živnosti obvyklá u nich delší či kratší doba učební. Učební smlouva musí být písemná, musí hověti zákonu a těmto předpisům, a jeden exemplář smlouvy (podepsané mistrem, učněm a jeho otcem nebo poručníkem) musí být zaslán ústřednímu úřadu živnostenskému, jemuž se musí také ihned oznamiti každé předčasné zrušení poměru učebního.

Státní subvence řídí se dle poměrů místních a odborových, dle délky doby učební a dle jiných platů učňových, i ustanovuje se v každém jednotlivém případě smlouvou. Dostává-li mistr za učně ještě odjinud plat, má nárok pouze na $\frac{3}{4}$ smluvěně státní subvence. Polovice vyplácí se po uplynutí polovičky doby učební, zbytek po rádném složení zkoušky učednické. Smlouva má ráz výlučně osobní a smí být subvence na nástupce v živnosti převedena jen se svolením úřadu.

Mistr jest především zavázán učně všeobecně vzdělati a jej k tomu účelu soustavně, t. j. postupem od lehké práce k těžší, ve všech zručnostech a praktikách svého řemesla vyučovati. Nesmí tedy přenechat výcvík učně jen tovaryšům, nýbrž musí jej osobně vésti a smí způsobilému tovaryši toliko nacvičení té oné zručnosti, dozor nad prováděním práce učňovy a pod. svěřiti.

Učně smí dále být užíváno toliko ku pracím, k odbornému jeho výcviku sloužícím, nehdic ovšem ku příležitostným výkonům domácím, jimiž však jeho výcvík nikterak nesmí trpěti. Rovněž nesmějí se učni přikazovati práce tělesným jeho silám nepřiměřené.

Mistr musí dál poskytovati učni stravu a byt ve vlastní domácnosti, musí jej vésti k pravocitosti a dobrým mravům, stříci jej před výstřednostmi a chrániti jej před týráním se strany pomocníků nebo domácích lidí. Tím má se podporovati mravní a společenská výchova učně.

Rovněž musí mistr dbát, aby učeně navštěvoval odbornou nebo vůbec průmyslovou (všeobecnou) školu pokračovací v místě zřízenou a v neděli a svátek chodil na křesťanské cvičení.

Mistr jest konečně povinen na dobu trvání smlouvy s ústředním živnost. úřadem uzavřené smluvný počet učnů do učení přijmouti, nesmí však bez svolení tohoto úřadu přijmouti učně další nad počet smlouvou stanovený. Dá-li úřad toto svolení, musí být vydaných pravidel základních plně užito i na tyto další učně, třebas za tyto mistr již subvencován nebyl.

Aby měl úřad přehled o výsledcích výcvíku v jednotlivých dílnách, musí učeň v určitých obdobích zhotoviti práce na zkoušku a zaslati je k občas pořádaným výstavám prací učednických. Mistr musí při odevzdání těchto prací rukoudáním zaručiti, že učeň zhotovil dílo bez všeliké cizí pomoci. Jsou-li o tom pochybnosti, může úřad nařídit učni, aby práci znova zhotovil pod přiměřenou kontrolou. O těchto pracích budou vydány bližší předpisy.

Na konci doby učební musí se učeň podrobit zkoušce učednické dle předpisů rádu pro tyto zkoušky vydaného.

Dozor nad správným plněním závazků mi-

strem převzatých i nad chováním a pokroky učnů svěří se zvláštním orgánům, jímž musí být kdykoliv dovolen přístup do dílny i do příbytků a nocleháren učednických.

Smlouva mezi úřadem a mistrem stran výcvíku učnů uzavřená pokládá se ihned za zrušenu, jakmile mistr pozbyl čestných práv občanských nebo práva k držení a výcviku učnů. Mimo to smí úřad smlouvu sám ihned zrušiti, zanedbává-li mistr trvale své povinnosti, a může mu v tom případě uložiti i pokutu do 100 M. ve prospěch některého místního účelu živnostenského.

V jiných případech mají obě strany právo jednorocní výpovědi. Spory mezi úřadem a mistry v záležitostech smlouvy učednické patří před soud živnostenský nebo jiný rozhodčí.

Jakýsi skromný pokus v tomto směru činí od několika let i vláda rakouská, poskytuje několika mistrym při výrobě houslových smyčců a střevových strun v průmyslovém okresu schönbäckém subvence asi 70 zl. ročně za každého učně. Ku všeobecnější akci má teprv, jak bylo již uvedeno, dojít.

Ovšem může v dílnách státem podporovaných vycvičen být poměrně jen malý počet učedníků. Nicméně podaří se přece vzdělati takto časem větší počet dovedných mistrů a tovaryšů a lze očekávat, že za příkladem těchto subvencovaných dílen budou se bedlivým vzděláváním učnů obřati i ti způsobilí mistři, kteří z jakéhokoliv důvodu se státem ve smluvní poměr vejíti nechtějí.

Na všechn způsob svědčí ony rozmanité pokusy o vliv veřejné správy na poměry učednické o tom, že dosavadní nekontrolované učení u mistry vzhledem k následkům svým pro fyzické, duševní, odborné i mravní poměry dorostu živnostenského pokládá se obecně za neudržitelné — v zájmu samé budoucnosti stavu řemeslnického.*)

Dr. Josef Gruber.

*) Srv. Gewerbeblatt aus Württemberg, jejž vydává král. ústř. úřad pro živnosti a obchod v Stuttgartě, čís. 10., 11. a 16. z roku 1898 a Zprávy c. k ministerstva obchodu o užití úvěru k povznesení maloživností v roce 1896 a 1897.